

Urška Strle

KRAJI SPOMINA SLOVENSKE DIASPORE

Primer Kanade

Ob premišljanju, kako zasnovati pričujoči esej o krajih spomina slovenskih izseljencev in izseljenk, sem se spričo obsežnih geografskih razsežnosti in posledično vsebinsko raznovrstnostjo tematike znašla v konceptualni dilemi. Kako smiselno predstaviti kraje spomina v slovenski diaspori, ki celostno gledano zadeva večje ali manjše skupnosti slovenskih izseljencev, nahajajoče se na vseh kontinentih, poseljenih s človekom? Izseljenih Slovencev in njihovih potomcev po svetu naj bi bilo ob koncu 20. stoletja po ocenah okoli pol milijona, kar je enakovredno približno četrtini prebivalcev današnje Slovenije.

Vsekakor je ta ocena predvsem ilustrativna in je ne velja vzeti za neizpodbitno. Med potomci slovenskih izseljencev se še zdaleč ne znajdejo le Slovenci, ampak pogosto tudi otroci iz etnično mešanih zakonov. Mešana etnična in kulturna identiteta navsezadnje velja tudi za del izseljencev s slovenskim potnim listom ali s krajem stalnega bivanja (domovinska pravica, stalno bivališče) na Slovenskem. Velja izpostaviti, da so uradne migracijske politike izseljene Slovence nemalokrat razporejale po logiki vsakokratnih političnih realnosti in državljskih pripadnosti. Tako jih lahko najdemo med Avstrijci, Italijani, Madžari ali Jugoslovani, torej med pripadniki nacionalnih držav, katerih del so nekoč bili slovenski kraji. Potrebno je upoštevati tudi možnost

večkratnih preselitev, saj so selitve migrantov iz kraja v kraj, iz države v državo, dokaj običajen pojav in tudi med slovenskimi izseljenci niso (bile) redkost, kar pa je dejstvo, ki lahko prispeva k manjši statistični korektnosti oziroma težji etnični sledljivosti. Tako denimo najdemo slovenske izseljence med popisi francoskih rudarjev, kar odseva številčne odhode Slovencev v francoska rudniška področja, med njimi pa je marsikdo slednjič zapustil Francijo in iskal boljše življenje drugod, v novi deželi prihoda pa je bil zaveden kot izseljenec iz Francije. Kot pravi francoski teoretik migracij Hervé le Bras, so »človeška dejstva zelo zapletena«, sploh pa jih, zlasti če vzamemo v zakup mobilnost ljudi, ni enostavno ujeti ne v nacionalne koncepte niti v definitivne številke. Zato naj bo pol milijona Slovencev v diaspori le približek za bežen vtis.

Ob tem je lahko jasno, da bi obravnava pol milijona ljudi, razpršenih po domala vseh državah sveta, predstavljala izjemen zgodovinospisni izziv, pogojen z mnogoplastnimi časovnimi in prostorskimi spremenljivkami. Ne le da različni prostori nudijo različna izhodišča za priseljsko integracijo, tudi priseljenci, od katerih vsakdo goji svojsko kulturo, vrednote, premore specifične življenjske izkušnje, socialne umeščenosti, ideološke afinitete, poklicne in druge kompetence, se nanje zelo raznoliko odzivajo. To je razlog, da se v tem prispevku posvečam predvsem Slovincem v Kanadi, v prostoru, ki ga sem pred leti preučevala, ga s tem namenom tudi obiskala in o njem veliko premišljevala. V Kanadi se je oblikovala prepoznavna slovenska skupnost, ki po zelo grobih ocenah šteje med petindvajset in petdeset tisoč posameznikov, kar je številčno primerljivo s slovenskima diasporama v Avstraliji in Argentini. V Kanadi je slovenska priseljska skupnost pustila pečat na poslovnem, znanstvenem in kulturnoumetniškem nivoju, oblikovala pa je tudi razvejan in živopisen društveni sistem.

Kanadski primer do neke mere zrcali izseljske trende s slovenskega etničnega prostora, pa tudi spreminjajoče se migracijske politike po svetu. Od konca 19. stoletja pa do prve svetovne vojne je večina Slovencev v Kanado prišla preko ZDA, kamor so se v iskanju boljšega življenja naprej priselili, saj se je držal sloves dežele, »kjer se cedita med in mleko«. Tik pred prelomom stoletja je bila namreč Kanada v Evropi slabo poznana. Komaj pet milijonska Kanada je tedaj šele začela razmišljati o privabljanju evropskih priseljencev, v katerih je prepoznavala prepotreben človeški kapital za lasten družbenoekonomski razvoj. Obsežna Kanada tedaj še ni veljala za razvito deželo, temveč z izjemo urbanih področij Quebeca in Ontaria za razmeroma divje, necivilizirano območje, ki naj bi sčasoma pripadlo ZDA. Prometna in gospodarska

infrastruktura v Kanadi sta bili tedaj še v povojih, pa tudi kmetijstvo še ni bilo prilagojeno na hladno podnebje. Do leta 1911 je prebivalstvo Kanade z intenzivno imigracijsko propagando naraslo na skoraj osem milijonov. Na podlagi državnih statistik je kanadski intelektualec in politik James Shaver Woodsworth med kanadskih prebivalstvom že leta 1909 razložil preko petdeset veroizpovedi in preko sedemdeset nacionalnosti. Vzporedno množičnim priseljevanjem so se ob zagovornikih odprte priseljske politike pojavili tudi vedno glasnejši nasprotniki tega trenda, ki so v priseljencih videli grožnjo za anglosaksonski značaj Kanade.

Slovenci naj bi se v Kanado začeli priseljevati po letu 1870, vendar je zanje v začetku veljala velika stopnja neustaljenosti, vezana zlasti na iskanje boljših bivanjskih in delovnih pogojev. Prostrano, slabo razvito Kanado je zato razmeroma velik delež priseljencev eventualno tudi zapustil in se raje vrnil v ZDA. Po grobih ocenah, saj do leta 1926 kanadske priseljske statistike niso beležile podatkov, ki bi izkazovali etnični izvor priseljencev, je bilo do prve svetovne vojne v Kanadi nekaj sto slovenskih priseljencev, medtem ko jih je bilo tedaj v ZDA okoli stoosemdeset tisoč. Velika vojna je zaustavila intenzivne migracijske tokove na severnoameriški kontinent. V povojnem času, ko so ZDA z uvajanjem priseljskih kvot (1921, 1924) znatno zamejile priseljevanje, se je velik del evropskih izseljencev usmeril v razvite evropske dežele, v države južne Amerike in v Kanado. Prva svetovna vojna je pospešila kanadsko gospodarsko proizvodnjo ter okrepila njen ekonomski status, zaradi česar se po vojni razživela javna razprava o potrebah po novi delovni sili, v kateri je bilo priseljevanje iz razdejane Evrope večinsko ovrednoteno kot zaželeno. Sredi 20. let prejšnjega stoletja se je v Kanado priselila tudi prva večja populacija Slovencev, številčno okoli šest tisoč. Priseljenci so sprva delali kot fizični delavci na kmetijah, pri gradnji železnic, v rudnikih in gozdovih, priseljenke pa kot delavke na poljih in v sferi hišnih del. Delali so na podlagi priseljske pogodbe v zameno za simbolično plačilo, hrano in nastanitev.

Po izteku pogodbenih delovnih obveznosti so se priseljenci usmerjali v rudarska območja, ki so obljubljali stalnejšo, čeravno nevarno in nezdravo zaposlitev, in v urbana središča, kjer so se zaposlovali v tovarnah, mlinih, podjetjih in na gradbiščih. Ženske so večinoma delale kot oskrbnice ali pomočnice v penzionih za rudarje in druge delavce. Nekaterim je sčasoma uspelo ustanoviti celo lastna podjetja. Gospodarska kriza v 30. letih je močno ogrozila socialno varnost prebivalcev Kanade, posledično pa je vplivala tudi na drastično

omejitev priseljevanja in na slab odnos do priseljencev, ki naj bi jemali delo in hrano rojenim Kanadčanom. V virih se kaže, da je kriza močno zaznamovala spomine priseljencev, okrepila pa je tudi socialno občutljivost in solidarnost med njimi. Solidarnost je slovenska skupnost priseljencev v Kanadi, tudi na pobudo komunistične partije, izkazala tudi v času vojne, z donacijami denarja in raznovrstnega blaga so namreč izdatno pomagali rojakom v vojni vihri. Zagon vojne ekonomije je izboljšal eksistencialne možnosti tako za rojene Kanadčane, kakor tudi za priseljence, tudi slovenske.

S koncem vojne so se v Kanadi zopet razvnele debate med zagovorniki in nasprotniki priseljevanja tistih, ki so bili razseljeni zaradi vojne in povojnih sprememb političnih realnosti. V Evropi je bilo leta 1945 več kot milijon beguncev, ki se niso imeli namena vrniti domov. Šele leta 1948 je Kanada, podobno kot Argentina, Avstralija, v manjši meri tudi ZDA in druge južnoameriške države, končno odprla vrata za okoli 160.000 povojnih evropskih beguncev, med njimi za okoli tri tisoč Slovencev. Slednji so se do tedaj nahajali v avstrijskih in italijanskih taboriščih, kjer so izoblikovali živahne prosvetne in kulturne dejavnosti ter vzpostavili medosebne stike, ki so se pogosto ohranili tudi po priselitvi v nove države. Zaradi povojne družbeno-politične represije, zlasti pa zaradi slabih gospodarskih možnosti so se prebegi beguncev iz Slovenije nadaljevali do sprejetja Zakona o amnestiji (1962), ki je zrcalil postopno družbeno-politično pa tudi ekonomsko stabilizacijo. Zakon je prebege dekriminaliziral, postal izhodišče za jugoslovansko odprtje mej navzven in za liberalizacijo mednarodnih selitev. V manjšem, nikakor pa ne zanemarljivem številu so v Kanado iz Slovenije odhajali tudi v naslednjih desetletjih, ko se je povečeval delež izseljevanja med bolj izobraženimi (»beg možganov«). Od petdesetih do sedemdesetih let 20. stoletja se je v Kanado letno preselilo več kot tisoč Slovencev; njihovo število je v nekaterih konicah (1951, 1957, 1968, 1970) celo preseglo število pet tisoč. Kanadska država je po drugi svetovni vojni kot priseljska dežela pridobivala na mednarodnem in humanitarnem ugledu. Zaradi demografske rasti in ugodnih ekonomskih kazalcev je od šestdesetih let dalje doživljala strmo gospodarsko konjunkturo, ki je tudi priseljencem omogočala znaten dvig na socialni lestvici. V sedemdesetih letih je Kanada začela s promocijo uradne multikulturne politike, ki ji je, ne brez notranjih nasprotovanj, pridala sloves priseljencem prijazne dežele, kar je težko reči za predhodne dobe.

To je zgoščen časovni očrt stoletja kanadske priseljske politike, ki je določala oblikovanje razmeroma povezane, a kot bo jasneje iz nadaljevanja,

tudi notranje raznolike kanadsko-slovenske diaspore. Pri sestavljanju eseja o ključnih gradnikih slovenskega spominskega prostora sem se posluževala raznovrstnih virov, med njimi zlasti razpoložljivih študij s področja izseljenstva in migracij ter vrste gradiv, ki so jih izseljenci skozi čas ustvarili sami. Sem prištevam zlasti izseljensko literaturo, umetniško produkcijo, izseljensko časopisje in novičnike, redke korespondence in zapiske, marsikaj pa so mi v pogovorih pojasnili izseljenci in njihovimi potomci. Vsi ti viri pričajo, na kakšne načine se v okvirih slovenske izseljenske skupnosti oziroma pri vanjo bolj ali manj integriranih posameznikov utrjuje, ohranja in ustvarja slovenska identiteta.

I.

Diasporični izrazi slovenstva v Kanadi

Kako misliti pomnjenje slovenstva in njegovo obeleževanje, kot se generira v raznolikih in razpršenih diasporičnih skupnostih v Kanadi in kot se je razvijalo skozi čas? Kanada je ena najobsežnejših dežel sveta, Slovenci pa so se naselili v vseh njenih provincah in v njih, zlasti v urbanih področjih, ustanovili raznovrstna slovensko-kanadska društva in številna druga združenja.

Temeljni namen tovrstnih društev je bilo lajšanje izseljenskih težav v ekonomskem, socialnem in kulturnem smislu, v začetku so delovala zlasti kot podporna institucija slovenskega priseljskega delavstva. Članstvo v podpornih društvih naj bi s finančno, materialno in simbolno podporo kompenziralo slabe plače in manko državne socialne varnosti (nadomestilo za čas bolezni, invalidnina, posmrtnina) svojih članov. Obstoje in finančno likvidnost društev so njihovi člani vzdrževali s kulturnimi dogodki (plesi, pikniki, tombole, srečelovi, koncerti), ki so obenem utrjevali pripadnost slovenstvu.

Za čas do sredine dvajsetih let 20. stoletja je bilo značilno, da so slovenski priseljenci v Kanadi sooblikovali združenja z rojaki, živečimi v ZDA, sodelovali pa so tudi s katoliškimi skupnostmi drugih narodov ali z drugimi slovanskimi priseljenci (denimo češkimi, hrvaškimi). Na slednje je deloma vplivala panslovanska ideja, ki je temeljila na zamisli vzajemnosti in povezav med slovanskimi narodi. Marsikateri Slovenec iz prvega množičnega vala priseljencev v 20. letih, neredko pa tudi izseljenci po drugi svetovni vojni, se je identificiral kot Jugoslovan, čeprav to ni nujno pomenilo zanikanja slovenske

identitete. Vsaka generacija je izkazovala specifične poteze vklapljanja v novo domovino in izražanje svojega izvora.

V tej sapi velja poudariti, da se velik del slovenskih izseljencev v uradnih slovensko-kanadskih združenjih ni prepoznal, se vanje ni vključeval in razen teh, ki so v javnem prostoru vidnejši (umetniki, publicisti, znanstveniki), tudi ni puščal dokumentarnih sledi. Kot izhaja iz literarnih uvidov in (avto)biografskih virov, je veliko obeleževanj slovenstva v izseljenstvu potekalo v neformalnih združevanjih, ki so prav tako omogočala učinkovito socialno povezanost. Del izseljencev se zaradi naselitve v redko poseljene predele Kanade niti ni mogel vključiti v slovenska društva, saj ta niso obstajala, zato se je za potrebe socializacije (duhovna oskrba, družabni dogodki, vzajemna pomoč) vključil v neslovenska, ki so bila na voljo, in zlagoma pozabil na svoj izvor.

Ena od slepih peg v preučevanju kanadskih Slovencev ostajajo izseljenci narodnih manjšin. Le maloštevilni viri in študije upoštevajo manjšinski kontekst, ki je zaradi družbeno-političnih sprememb precej zapleten, pripadniki slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem pa so bili najpogosteje prezrti in zlit z dominantno etnično skupnostjo izvirne dežele. Avtohtona slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem, ki se je izselila v Kanado, še ni bila deležna raziskovalne pozornosti, prav tako ne slovenska manjšina v Porabju. Še najbolj je obravnavana izseljena slovenska manjšina iz Italije, ki je od vseh slovenskih manjšin v Kanadi tudi najštevilčnejša. Kanadska italijanistka slovenskega rodu Anne Urbancic (ponekod tudi Urbančič) zanje uporablja izraz »Italo-Slovenci in jih označuje kot priseljence »slovenske krvi in italijanskih spominov«. Urbančičeva namreč ugotavlja, da je številnim slovenskim Primorcem, ki so v času med obema vojnama živeli v Italiji, postala blizu italijanska kultura (jezik, pesmi, glasba, kuhinja, navade), kar je obarvalo tudi njihov priseljenjski vsakdan v Kanadi. Listanje po časopisu *Rodna Gruda* iz leta 1971 postreže z dejstvom, da je v Vancouvru delovala podružnica Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine z 200 člani iz Beneške Slovenije, v 90. letih pa si je prizadevala medse vključiti tudi izseljence iz Goriškega in Tržaškega.

K manjšinski obravnavi, ki pogojuje kulturno seznanjenost z vsaj dvema etnijama, velja večkrat vzeti v ozir še druge preseke, ne le spreminjajoče se obmejne realnosti, ampak tudi kulturne značilnosti prostora v različnih obdobjih. Tako so bili tisti, ki so se v Kanado preselili med svetovnima vojnama, rojeni nekje na prelomu stoletja in praviloma še večji nemščine, tisti iz

obmejnih krajin pa so bili vseskozi dobro seznanjeni tudi z italijansko (to velja zlasti za območje Jadranskega primorja oziroma kasnejše Julijske Krajine) in madžarsko (Prekmurje, zlasti Lendavski okraj) kulturo. Večkulturnost je izseljencem na tujem pogosto pomenila dodaten socialni in kulturni kapital, določala pa je tudi njihove pripadnosti, ki so bile pogosto bolj vključujoče kot v narodnostno konfliktnih odnosih v »starem kraju«, kot so izseljenci imenovali svojo izvirno domovino. Iz življenjskih zgodb izhaja, da se je Jožef (r. 1909) iz okolice Kočevja naselil v Schumacher, kanadsko mesto z močnim nemškim pečatom, in se leta 1939 poročil s kanadsko Nemko, v njuni družini pa so se mešali nemški in slovenski vplivi. Marija (r. 1903) iz Hotize pri Lendavi je v poznih tridesetih letih 20. stoletja delovala ne le v prekmurskem podpornem društvu Sv. Jožefa in v slovenski župniji sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu, ampak tudi pri madžarski župniji v Torontu. In Marija (r. 1923) iz Vipavske doline, ki je med obema vojnama delovala kot hišna pomočnica pri italijanskih meščanskih družinah, se je v povojnem Torontu naselila v predelu Little Italy in sprva nakupovala izključno v italijanskih trgovinah, ob slovenskih pa rada poslušala tudi italijanske kancone in kuhala celo vrsto italijanskih jedi.

Obstaja kar nekaj virov, ki med slovensko priseljsko skupnostjo jasno nakazujejo na silnice regionalnih identitet in te so nemalokrat delovale ločevalno. Regionalne identitete je pogojeval raznolik zgodovinsko-politični razvoj, zlasti pa med kanadsko-slovenskimi izseljenci izstopajo tri – primorska, prekmurska in belokranjska. Te so se zaradi svojstvenih kulturnih potez jasno razlikovale od ostalih slovenskih regij in so vplivale tudi na oblikovanje posebnih regionalno zasnovanih društev, praznovanja posebnih praznikov in izkazovanja kulturnih specifik (hrana, ljudska izročila, dialekt). Vse tri regije predstavljajo področja slovenskega nacionalnega ozemlja, ki so bila v desetletjih po drugi svetovni vojni zapostavljena v smislu gospodarskega in kulturnega razvoja in precej dovzetna za izseljevanje. *Rodna gruda* je poleti 1995 objavila pričevanje enega svojih rojakov z naslovom *O slovenski enotnosti*:

Prej kot Slovenci smo bili Štajerci, Kranjci, Korošci, Primorci itd. Te zavesti še do danes nismo prerasli. [...] Celo dežela sama mi ni bila všeč, ker je bila ravnina in sem pogrešal gozdove in gore. Zato sem bil zelo presenečen, ko mi je neka stara Slovenka, staronaseljenka pripovedovala, kako všeč ji je Kanada zaradi ravnine. Ta rojakinja je bila doma iz Prekmurja.

Istovetenje z nacionalnostjo je predvsem zelo abstrakten koncept kolektivne pripadnosti. Ko opazujemo zaznavanja in občutenja slovenstva, lahko v dlje trajajočem pogledu od blizu opazimo spreminjanje in mnogoznačnost občutenja slovenske identitete. Vezana je na specifične osebne in družinske spomine, opira se na intimni odnos s preteklostjo, ki nemalokrat vsebuje posredovane in ponotranjene kolektivne izkušnje. Vključuje veliko čustvenih komponent, ki se ojačajo ob športnih in glasbenih dogodkih, zlasti ljudskih, narodno-zabavnih, kantavtorskih, ob uživanju domače hrane, ob branju slovenske literature in tako dalje.

Ob vseh teh kombinatorikah, ki so vplivale in še vplivajo na čutenje in izražanje slovenskosti, za kanadske Slovence velja tudi vpetost v dinamično podobo kulturnega in duhovnega mozaika Kanade. Ideja multikulturalizma je od sedemdesetih let 20. stoletja na priseljence delovala kot spodbuda za negovanje izvirne tradicije. Seveda ni bilo vselej tako. Priseljenci so se običajno soočali s številnimi težavami, podobnimi kot pestijo prišleke vsepovsod. Doživljali so diskriminacijo pri iskanju dela in plačah, poniževanja zaradi svojega priseljskega statusa in rodu, kulture in jezika. Prav tako jih je udaril kulturni šok spričo neznanja jezika in kulturnih razlik, osamljenosti in izgubljenosti, nepredstavljivega mestnega vrveža, razsežnosti dežele, ostrine kanadskih zim, pa tudi zaradi soočenja realnosti in pričakovanj.

Čeprav se je del slovenskih priseljencev povsem zlil s kanadskim vsakdanom, je velik del v srcu ohranjal svojo prvo domovino. Postati Kanadčan se ni vselej izključevalo z biti in ostati Slovenec. Nasprotno, večkrat sem na terenu dobila občutek, da znajo Slovenci v izseljenstvu bolj neposredno in bolj goreče izkazovati svoje slovenstvo kot pa Slovenci v Sloveniji. In kot izkazujejo literarizirane podobe in izseljenska korespondenca, je izkušnja izseljenstva na mesto doživljanja slovenstva pogosto vnesla močna nostalgичna občutja. To je dokaj univerzalna doživljajska poteza med izseljenci, ki slovensko-kanadsko izkušnjo lahko prenese v katerokoli diasporično skupnost.

II.

Kraji spomina kanadskih Slovencev

Kanada, podobno kot ostale priseljske dežele, kjer so se oblikovale skupnosti slovenskih izseljencev, izkazuje multikulturnost. Za izseljence je najpogostejše

značilna hibridna identiteta, ki jo v različnih razmerjih oblikuje prevzemanje potez, vrednot in običajev okolja priselitve, a hkratno občutenje izvornih pripadnosti. Na tem mestu bom obravnavala slovensko diasporo v Kanadi, ki izkazuje obeleževanja slovenske tradicije pa tudi nekaj drugih identitetnih izrazov, ki so značilni za slovenski prostor.

Kaj v primeru slovensko-kanadske diaspore določa slovenske kraje spomina? Pojasnitev tega vprašanja je na tem mestu seveda arbitrarna, a v želji po čim bolj nazorni in obenem jedrnatih ponazoritvah delim sledeče besedilo na tri poglavja, in sicer na kraje odhodov, v katerem bodo predstavljena tako mesta fizičnih odhodov od doma kot tudi prostori, ki pomenijo simbolne odhode ali kraje žalovanja (1), kraje srečevanj, kjer se bogato društveno življenje združuje s prepoznavnimi elementi slovenske kulturne dediščine (2) ter presečni prostor med njima (3). Slednji vključuje obeleževanje simbolov, tradicij ter predstavlja stvaritve in dosežke, ki utrjujejo slovenski del identitete kanadskih Slovencev, obenem pa so prepleteni s kanadskimi izrazi.

Kraji odhodov

Temeljni kraj spomina vsakega izseljenca je bržkone njegov izvorni domači kraj – s posebnim poudarkom na domači hiši in grobovih sorodnikov, ki je pogosto tudi kraj obiskovanja in posredovanja spominov svojim znancem in potomcem. V izvornem kraju, okraju ali regiji so odtisnjeni intimni, družinski spomini, zato je večinoma – še zdaleč pa ne vselej – izseljenec z njim v tujini ustvaril močne čustvene vezi, ki so se – in to je zlasti značilno za druge diaspore – nemalokrat kazale tudi v poimenovanjih novoustanovljenih naselbin. Nemara najbolj poznani je Nieuw Amsterdam ali New York v ZDA, obstajajo pa tudi številni ameriški kraji z imenom Berlin, kanadska mesta z imeni Sudbury, London ali Odessa, argentinska Córdoba, Faro v Braziliji, Newcastle v Avstraliji in še bi lahko naštevala.

Čeprav to slednje za kanadske Slovence – in kot mi je znano niti za slovenske izseljence na sploh – ne velja, je nemogoče prezreti dejstvo, da je več podružnic precej razvejane Vzajemne podporne zveze Bled, ki so se oblikovale od leta 1940 dalje, nosilo slovenska krajevna imena. Tako so se podružnice, izoblikovane v rudarskih in drugih mestih Ontaria in Quebeca, kjer so Slovenci živeli v večjem številu, imenovala Ljubljana (Val d'Or),

Krka (Timmins), Novo mesto (St. Catharines), Jadran (Thunder Bay), Planina (Hamilton), Nova Gorica (New Toronto), Bela Krajina (Toronto), in so s tem najverjetneje izražale zavest o pripadnosti tamkajšnjih Slovencev določenemu kraju. Čustvene vezi s »starim krajem« so se izkazovale tudi na številne druge načine, zlasti v finančni in materialni pomoči v času vojn in naravnih katastrof, ob obnavljanju kulturnih spomenikov (denimo finančna pomoč Primorskega društva Simon Gregorčič pri obnavljanju Gregorčičeve rojstne hiše v Vrsnem ipd.). Leta 1990 je bil ustanovljen Odbor za pomoč žrtvam poplav v Sloveniji, iz katerega je kasneje nastal Kanadsko-slovenski kongres.

Pomembne kraje spomina so izseljenci videli v krajih, kjer so se začeli zavedati, da postajajo izseljenci. Tako je denimo bila do začetka druge svetovne vojne Kolodvorska tista ključna ulica v Ljubljani, kjer ni bila le bližina železniške postaje, ampak so bili zgoščeni gostilne s prenočišči in hoteli, izseljenske pisarne in potovalne agencije ter izpostave »parobrodskih«, torej ladijskih družb. Kot izkazujejo časopisni oglasi v času med obema vojnama so Slovenci v Kanado so najpogosteje odhajali z ladijskimi družbami White Star, Canadian Pacific, Royal Mail Steam in Cunard Lines. Na Kolodvorsko je bilo potrebno dostaviti vso potrebno izseljensko dokumentacijo (rojstni list, zdravniško in inravnstveno spričevalo, potrdilo o nekaznovanju in o domovinski pravici), da si lahko zakupil ladijsko čezoceansko karto.

Izraziti kraji spomina so se oblikovali na prostorih begunskih taborišč. Neposredno po drugi svetovni vojni je družbeno-politični razvoj dogodkov privedel do množičnih begunskih tokov iz slovenskih krajev (zlasti s področja Dolenjske, Notranjske in deloma tudi Gorenjske). V avstrijskih in italijanskih begunskih taboriščih, kjer so slovenski in drugi begunci čakali na svojo nadaljnjo usodo, so se oblikovale nekatere skupne oblike spomina na odhod, begunstvo, odnos do domovine in do povojnega režima.

Zlasti v začetku so se pripadniki »slovenske politične emigracije« povezovali s somišljeniki tudi izven Kanade, predvsem z Argentino, Avstralijo, ZDA in nekaterimi državami zahodne Evrope. O tem priča zlasti razpečevanje tiskovin po njihovih socialnih mrežah, izdaje publikacij slovenskih priseljencev v Kanadi v založbah po svetu in obstoj nekaterih združb, ki so po dosegu delovale tudi izven državnih meja Kanade. Zanje je značilna kritična ost do političnega režima v Sloveniji in Jugoslaviji. Kraja spomina, ki se navezujeta na povojni begunski kontekst, sta poleg begunskih taborišč zlasti Kočevski

Rog in Teharje, kjer so jugoslovanske oblasti pobile vrnjene domobrance, za katerimi so že v taboriščih potekale spominske komemoracije. Vsi ti dogodki so v (protijugoslovansko usmerjeni) povojni diaspori močno odmevali in se izrazili v številnih literarnih in spominskih delih.

Poseben kraj spomina slovenskih izseljencev so bili tudi kraji zapuščanja evropske celine. V kanadskem primeru je šlo zlasti za večja evropska pristanišča, kot so Le Havre, Cherbourg, Boulogne, Antwerpen, Hamburg, Bremerhaven, Rotterdam, Trst, Genova in druga. Spominska literatura in ustna pričevanja pričajo o izjemnem čustvenem naboju, ki so ga ljudje doživljali v trenutku, ko so ladje dvignile sidra in zaplule proti zahodu. Izplutje je sprožilo tudi dvome v pravilnost odločitve za izselitev, strah pred neznanim, okrepitev zavedanja slovenstva v množici tujih sopotnikov.

Štefanija Mušič mi je v svojem pogovoru januarja 2008 v Edmontonu pripovedovala takole:

In ob polnoči je začela plehmuzika igrat in sirene tulit. Jaz sem začela jokati, zdaj, sem rekla, je konec sveta. Zdaj Evrope ne bomo nikoli več videli. Ljudje zunaj mahajo, jočejo, dol na ladji mahajo, jočejo, kam gremo zdaj? Ravno tako, kot da je konec sveta ...

Ladje, na katerih so razseljeni ljudje odpluli iz evropskega kontinenta proti novim domovinom, so v izseljenskih naracijah nosile izjemen pečat. Pogosto se najdejo med izseljenskimi fotografijami, zato naj jih razumemo kot kraje spomina. Številni izseljenci so si po več desetletjih zapomnili ime ladje, na kateri so preživeli več negotovih dni.

Pri družini Fortunat v Edmontonu istega leta pa je tekel takole:

- In smo šli na ladjo, meseca decembra. Petnajstega smo prišli v Halifax. Enajst dni smo bili gor na ladji ...
- Aja? S katero ladjo ste pa šli, se spomnite?
- Nelly.
- Vi ste šli pa s Firesea, ne?
- Firesea, ja.
- Kaj pa vi? Veste?

- Jaz sem pa šel ... je bila pa ameriška, troop carrier, je prevažala vojake. General Sturgis se je imenovala.

Kraji srečevanj

Kraji, kamor so razseljene osebe prispele, ko so se prvič srečale z novo domovino, so v njihovih spominih pustili izjemen vtis. Ob Halifaxu v Novi Škotski so bila za prihod v Kanado aktualna tudi druga pristanišča, največkrat se omenjajo Quebec City in Montreal v Quebecu, St. John v Novem Brunswicku in celo ameriški New York. Po prihodu v pristanišče so se priseljenci običajno odpravili na železniško postajo, od koder so jih vlaki odpeljali v kraje, kjer so začeli izvajati pogodbeno dela. Po izpolnitvi tega pogoja, kar je običajno trajalo eno leto, so imeli priseljenci proste roke, da si v novi domovini na novo organizirajo življenje.

Izseljenci so se pogosto informirali o krajih in življenjskih pogojih, kjer so se ustalili drugi rojaki. Pogosto se je dogajalo, da so se migranti iz sorodnih krajev naseljevali v bolj ali manj strnjenih skupinah, si vzajemno pomagali pri iskanju zaposlitve, si izmenjevali potrebne informacije ter se družili v prostem času. Jezik, navade, vrednote in drugi kulturni elementi so imeli v tujini izjemno povezovalno vlogo in prav zato je pogosto prihajalo do konsolidacije izseljenske skupnosti na etničnih temeljih, ki se je navzven najbolj očitno kazala v ustanavljanju društev.

Ustanovitev prvega Slovensko-kanadskega podpornega društva leta 1933 v Kirkland Lake-u pomeni izhodišče precej razvejane društvene dejavnosti kanadskih Slovencev, ki je živa še danes. Aprila 1937 pa je bilo v poljski cerkvi sv. Stanislava v Hamiltonu ustanovljeno društvo Slovenska katoliška družba sv. Jožefa. To je bilo drugo slovensko-kanadsko društvo, ki je pod svojim okriljem združilo predvsem prekmurske Slovence. Slovenci so se združevali tudi v organizacije pod jugoslovanskim praporom. Zdi se, da so bile navezave s Hrvati, Srbi in ostalimi priseljenci iz Kraljevine Jugoslavije relativno pogoste, prav tako pa tudi vseslovanska povezanost.

Druga svetovna vojna je okrepila društveno delovanje in spodbudila humanitarne akcije za rojake v razkosani domovini. V prvih dneh maja 1942 je v Torontu potekala prva konvencija Zveze kanadskih Jugoslovancev, krovna protifašistična in prozavezniška organizacija, ki je v svojem okviru združevala tri samostojne organizacije – Zvezo kanadskih Slovencev, Zvezo kanadskih Hrvatov in Zvezo kanadskih Srbov. Vse tri Zveze so načelovale razvejanim odsekom po raznih

krajih, v katerih so skupnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov živele v večjem številu in so podpirale tudi kulturnoprosvetno delovanje svojih članov.

S prihodom povojnih priseljencev, ki so bili zaznamovani z begunstvom, je nastalo več institucij s političnim predznakom. Te so glede na ocene zaobjele relativno malo priseljencev v Kanadi, zanje pa je značilno, da je veliko članov sodelovalo v več različnih združenjih. Združevali so se predvsem okrog časopisa Slovenska država, glasila Društva slovenskih protikomunističnih borcev Vestnik, pa tudi v organizaciji Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev Tabor, Slovenski narodni zvezi in v organizaciji Slovenski dom. Bili so povezani z drugimi protikomunističnimi združenji v slovenskih diasporah po svetu.

Katoliška cerkev je bila zaradi dobre organiziranosti in vplivne katoliške tradicije med slovenskim prebivalstvom nesporno ena močnejših združevalnih sil slovenskih priseljencev v Kanadi. Njena naloga ni pomenila samo verskih obredov, ampak je vključevala živahno družabno in kulturno življenje. Vplivala je na oblikovanje narodne in politične zavesti, na vrednostni sistem in spomin tistega dela priseljencev, ki ga je imela pod okriljem. Slovenske župnije, ki so se oblikovale v Kanadi, so skrbele tudi za bolj mlačne ali celo indiferentne vernike in jim blažile začetne priseljske težave. Številnim prišlekom so pomagale najti stanovanje, hrano, delo in vzpostaviti stike z rojaki. Župnije so dajale prostor gledališču, koncertom, družabnim večerom, banketom, porokam ipd.

Slovenske katoliške župnije so se izoblikovale tam, kjer je bila koncentracija vernikov slovenskega porekla dovolj številčna. V primeru, da je bilo slovenskih vernikov v nekem okolišu premalo, so se ti pridružili sorodnim (pretežno slovanskim) kongregacijam. Pred izgraditvijo prve slovenske cerkve v Kanadi so imeli Slovenci v Torontu najprej mašo skupaj s Hrvati v poljski cerkvi, kasneje pa v tedanji italijanski cerkvi Our Lady of Mount Carmel. V Montrealu so imeli slovensko bogoslužje v slovaški cerkvi, sredi 1963 pa so jo od Slovakov celo odkupili. Slovenski protestanti so se izselili v tako majhnem številu, da niso uspeli organizirati verskih skupnosti, ki bi temeljile na etnični osnovi, pač pa so se največkrat vključili v angleško govoreče protestantske skupnosti.

Do danes so Slovenci v Kanadi ustanovili pet župnij: župnijo Marije Pomagaj v Torontu (1953), župnijo Brezmadežne v New Torontu (1960), župnijo Lurške Matere Božje v Winnipegu (1962), Slovenski katoliški misijon sv. Vladimir

v Montrealu (1964) in župnijo sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu (1964). Stroške za gradnjo cerkvenih objektov so nosili slovenski farani, nekaj denarja je posodila tudi torontska nadškofija. Postopoma so vse novoustanovljene župnije začele izdajati svoje liste z versko, didaktično in umetniško-literarno vsebino. Izdajanje serijskih publikacij in tiskovin v režiji slovenske katoliške skupnosti v Kanadi predstavlja preko tretjine vseh serijskih publikacij kanadskih Slovencev.

V letih 1950–52 so priseljske skupnosti organizirale otroške vrtce. Prva slovenska šola je nastala leta 1953 in se je od leta 1954 odvijala v torontski župniji Marija pomagaj. Dokler župnišče še ni imelo lastnih prostorov, se je pouk odvijal v privatnih hišah. V slovenski šoli so poučevali slovenski jezik, petje in ples, pouk pa je potekal ob sobotnih popoldnevih. Največ učencev je imela šola v 60. letih, ko jo je obiskovalo preko sto učencev, sredi 70. let pa je začel obisk upadati. Od leta 1959 je s finančno podporo staršev in župnijskega centra slovenska šola potekala tudi v prostorih župnišča Brezmadežne s čudodelno svetinjo. Slovenske šole so se ustanovile tudi v župnišču sv. Vladimirja v Montrealu (1957), v župnišču sv. Gregorija v Hamiltonu (1963) in v župniji Lurške Matere Božje v Winnipegu (1963).

Velik del predvojnih in tudi del povojnih priseljencev je od 60. let dalje vzdrževal živahne stike s slovenskim okoljem. Ti so potekali preko sorodniških in prijateljskih kanalov oziroma od konca 60. let vedno pogostejše tudi preko organov SIM (Slovenska izseljenska matica), ki so jo protijugoslovansko orientirani priseljenci označili za »podaljšano roko režima z zelo mačehovskim odnosom do emigrantov.« Za čas od 70. let dalje arhiv SIM priča o praksah pošiljanja različnih dobrin iz Slovenije med kanadske Slovence: slovarjev, glasbe slovenskih ansamblov in klasičnih skladateljev, angleških prevodov slovenskih knjig, literature slovenskih književnikov, učbenikov, zgodovinskih knjig, kuharic in drugih specializiranih knjig, slikanic za otroke, stenskih koledarjev, zemljevidov, fotografij diapozitivov slovenskih krajev, filmov, narodnih vezenin in drugih spominkov. SIM je organizirala gostovanje športnih klubov iz Kanade v Sloveniji, prav tako pa sodelovala tudi v izmenjavi folklornih plesnih in glasbenih skupin, organizirala množične obiske v Sloveniji in prirejala izseljenske dni v Sloveniji.

Politična realnost je manjši del kanadskih Slovencev prepričala v skupni jugoslovanski imenovalec. V sedemdesetih letih je nastala Jugoslovanska ženska organizacija, ki je ustanovila jugoslovansko šolo za matere in otroke, v kateri so

poučevali jezike jugoslovanskih narodov. Leta 1976 je bila ustanovljena tudi jugoslovanska šola Nikola Tesla v Torontu, ki je nastala v okviru istoimenskega kanadsko-jugoslovanskega združenja pod pokroviteljstvom Toronto Board of Education. Pouk je potekal tudi v slovenščini.

III.

Med Kanado in Slovenijo Simboli, tradicije, dosežki in stvaritve

Med kanadskimi Slovenci je – podobno kot drugod med slovenskimi diasporičnimi skupnostmi – vseskozi jasna težnja po obeleževanju slovenstva in slovenskih simbolov. Ključni simboli slovenstva so prepoznavni Blejski otok s Cerkvijo Marijinega vnebovzeta, Triglav, brezjanska Marija, lipa, kozolec, harmonika, narodna noša, potica. Pogosto sem v interierju kanadskih Slovencev, s katerimi sem se pogovarjala, opazila mini umetniške reprodukcije teh simbolov, velikokrat skupaj s slovensko zastavo in grbom. Dejstvo, da sem Kanado prvič obiskala šele leta 2008, je bilo najbrž pomemben dejavnik, da jugoslovanskih simbolov med kanadskimi Slovenci na vidnih mestih nisem opazila. Zgodovinski prelomi, ki so vplivali na tvorjenje vrednot, spominov in idejnih kontekstov, so vplivali tudi na spremenljivost domovinskih simbolov. Značilnost kanadskih Slovencev je, da slovenska simbolika pogosto nastopa v paru s kanadsko. Tako denimo obstajajo emblemi s slovensko in kanadsko zastavo, publikacije, ki prepletajo slovensko (oziroma vseslovansko) lipo in kanadski javor. Takšne sinergije so značilne tudi za številne druge diaspore po svetu.

Podobna hibridizacija velja za praznovanja kanadskih Slovencev. Društveni arhivi izkazujejo praznovanja, ki so običajna v Sloveniji (8. marec, Prešernov dan, martinovanje, miklavževanje, silvestrovanje, vinska trgatev, ocenjevanje vina in sira, koline, pustovanje, jurjevanje, Miss Slovenije). Na drugi strani pa so izkazana praznovanja, ki so običajna v kanadski družbi (Father's Day, valentinovo, Canada Day). Pojavljajo se tudi slovesne prireditve, ki jih v Sloveniji praviloma ne praznujemo, a imajo slovenski naboj (slovenski dan, istrski dan, belokranjski dan, dolenski dan, Cankarjeva proslava, Gregorčičev dan, Baragov dan, dnevi avtohtonih slovenskih zamejcev, potica ali štrudelj contest). Veliko število prireditev namiguje, kakšno vlogo ima poleg simbolične vrednosti

združevanja tudi njihova ekonomska plat; ob letni članarini, oglaševanju in subvencijah kanadske vlade so družabne prireditve ene najpomembnejših virov za delovanje društev in za upravljanje društvene imovine.

Slovenska ljudska in umetna glasba, ki sta pogosto vezani tudi na ljudske plesne in petje, predstavljata pomemben del identitete slovenskih priseljencev v Kanadi in imata v društvih izjemen pomen. Tovrstno kulturno izročilo so slovenski izseljenci ne le ohranjali, ampak tudi kultivirali in razvijali. V arhivskem gradivu kanadskih društev sem našla preko petdeset glasbenih ansamblov iz različnih kanadskih mest in različnih časovnih obdobj. Nastajali so kot družinski ansambli, glasbene skupine prijateljev iz slovenskih vrst, večkrat pa so medse pritegnili tudi glasbenike drugih narodnosti, izvajali tujejezične skladbe in gostovali po raznovrstnih etničnih klubih. Ljubezen do glasbe in ljudskih plesov je združevala tudi ljudi različnih svetovnonazorskih prepričanj. Na slovenskih prireditvah so lahko igrali tudi dalmatinske melodije ali italijanske serenade.

Slovenske narodno-zabavne in folklorne skupine Cvetka Kocjančič šteje med najuspešnejše »ambasadorje slovenstva«. Aprila 1961 je v avditoriju Mednarodnega inštituta v Torontu potekal Dan Slovenske narodne in umetne pesmi. Z uveljavitvijo multikulturne politike so se glasbene in plesne skupine uspešno udeleževale etničnih Heritage festivals [Festivali (kulturne) dediščine op. p.] in se predstavljale kanadski javnosti. Med kanadskim občinstvom je menda najuspešnejši potomec slovenskih priseljencev leta 1935 v Quebecu rojeni Walter Ostanek, ki s svojo skupino Walter Ostanek Band deluje že od zgodnjih 60. let. Znan kot kanadski kralj polke je za svoje glasbene dosežke trikrat prejel glasbeno nagrado grammy, nominiran pa je bil kar trinajstkrat.

Osrednja točka vseh naštetih družabnih dogodkov je hrana, dejstvo pa je, da tudi v zasebni sferi med kanadskimi Slovenci pogosto zakrožijo recepti slovenskih jedi. Kdo ve, kaj običajno pristane na njihovih mizah vsakodnevno, saj so izpostavljeni mamljivim okusom svetovne kuhinje svoje nove domovine, tipično priseljske dežele. Na snidenjih s slovenskim imenovalcem hrana skoraj vedno spominja na okusne domačne jedi iz »starega kraja«. Kanadski Slovenci so zlasti znani po dobri pripravi mesa in mesnih izdelkov, v Torontu so slovenski Kanadčani ustanovili celo nekaj uspešnih mesnic. Včasih je v Etobicoku, predelu Toronta, obratovala tudi slovenska restavracija Linden (Lipa). Poseben sloves je imela Captain's John Restaurant, v restavracijo

preurejena ladja Jadran, zasidrana ob bregu Ontario Lake, ki jo je vodil John Letnik, rojen Mariborčan.

Nikjer na svetu hrana ne upošteva nacionalnih meja, ampak se odziva na naravne danosti določene pokrajine in na tradicionalne prehranjevalne navade, ki se utrjujejo skozi socializacijo. Tudi jedi, kot so denimo jabolčni štrudelj, potica, gibanica, žlikrofi, žganci, štruklji, jota, mineštra ali kranjska klobasa po imenu, obliki, pripravi ali po sestavinah niso značilni le za slovensko okolje, vendar se nanje tako med Slovenci kot tudi slovenskimi izseljenci veže močna narodno obeležena simbolika. Vse izseljske skupnosti sveta v hrani prepoznavajo pomembnega utrjevalca (narodne) identitete, zato lahko rečemo, da gre skozi želodec tudi ljubezen do domovine.

Nizozemski sociolog in teoretik nacionalizma Rogers Brubaker označuje šport kot aktivnost, ki jača občutja etnične, nacionalne, regionalne in klubske pripadnosti, ta pa so zlasti intenzivna v času športnih tekem. Tudi kanadski Slovenci veliko pozornosti posvečajo športu kot profesionalni športniki, rekreativci ali navijači. Različna športna društva s člani vseh starosti in obeh spolov so aktivna v vseh večjih mestih po Kanadi in vključujejo zlasti hokej, nogomet, rokomet, odbojko in baseball. Številni kanadski Slovenci v Kanadi ohranjajo tradicijo smučanja, ki velja za slovenski nacionalni šport. V veselje kanadskim Slovencem je tudi posebna športna podzvrst - šah. Vsakoletne prijateljske tekme med kanadsko-slovenskimi ekipami in ekipami iz Slovenije so pomemben utrjevalec vezi med kanadskimi Slovenci in slovenskim okoljem.

Kot profesionalci so se posamezniki slovenskih korenin dokazali predvsem pri hokeju, ki je v Kanadi izjemno priljubljen in velja za nacionalni šport. Več desetini kanadskih Slovencev se je vpisalo v zgodovino kanadske Nacionalne hokejske lige, zavidljivi rezultati pa so bili doseženi tudi v drugih državnih reprezentancah (nogomet, umetnostno drsanje, veslanje). Kanadski Slovenci navijajo tudi za slovenske ekipe na mednarodnih športnih dogodkih, tudi na olimpijskih igrah, zlasti teh, ki so se odvile v Kanadi: v Montrealu (1976), Calgaryju (1988) in Vancouvru (2010).

Migrantska izkušnja navadno sproža bogato bero literarne ustvarjalnosti, saj zapisovanje vtisov v času osebnih kriz, vezanih zlasti na domotožje, občutja izkoreninjenosti in osmišljanje svoje izselitve deluje kot svojevrstna »emocionalna anestezija«, če si sposodim frazo francoskega zgodovinarja Fernanda Braudela. V Kanadi so številni slovenski priseljenci ustvarili

raznovrstne znanstvene in strokovne tekste, biografske in memoarske zapise, potopise, verska, publicistična, zgodovinska in literarna besedila v slovenščini, angleščini in francoščini.

Med literarnimi deli je veliko poezije in proznih del z visoko umetniško vrednostjo. V bogati literarni dejavnosti kanadskih Slovencev je pogosto možno zaznati skrb za ohranjanje slovenskega jezika, kar je značilnost slovenske izseljenske literature nasploh. Ta nudi dobro izhodišče za razumevanje duhovnih in čustvenih, pa tudi zgodovinskih vidikov izseljenske tematike, saj je za veliko del značilno prepletanje priseljenske in izseljenske izkušnje. V tem oziru bi opozorila zlasti na pomen literarnih del, ki so jih ustvarili Ivan Dolenc (1927–2006), Zdravko Jelinčič (1921–1997), Božidar Ted Kramolc (1922–2013), Ludve A. Potokar (1923–1965), France Skumavec (1926–2003), Franc Sodja (1914–2007), Franc Šehovič (1945–2016) in še živeči avtorici Irma Marinčič Ožbalt (*1926) in Cvetka Kocjančič (*1949).

Vizualna umetnost je zaradi svojega specifičnega, a hkrati tudi univerzalnega jezika eno od najpomembnejših področij kulturne izmenjave. Zdi se, da so umetniki z migrantskim ozadjem konceptualno bogatejši, saj trajnejša preselitev nudi temeljite uvide v vsaj dva kulturna miljeja in tako omogoča sinergijo vtisov iz več družbenih okolij. Značilno je, da migracijska izkušnja pušča sledi v umetniškem ustvarjanju, pa naj bo to zaznamovano z okoljem, v katerem so se ustvarjalci ustalili na novo, ali s tematizacijo izkušenj iz izvornega doma. Kreativnost v Kanadi rojenih avtorjev slovenskega porekla pogosto tvori most med njihovo domovino in domovino njihovih prednikov, kar se kaže v prepletu preteklosti in sedanjosti, v sobivanju tradicionalnega slovenskega in modernega kanadskega.

V.

Veliko kanadskih Slovencev mi je zatrdilo, da so po izselitvi začeli na domovino gledati s povsem drugimi očmi, kar je umevno, saj domovina ne označuje le prostora, ampak tudi konkretne osebe, doživetja, spomine ipd. Negovanje slovenstva se je vseskozi kazalo skozi povsem simbolne pomene: v zbiranju predmetov iz domovine, ohranjanju navad, jedi, folklore, jezika oziroma dialekta, religioznih praks, včlanjevanju v razne kulturne in športne klube s slovenskim predznakom, v ohranjanju stikov z ljudmi iz izvornega

okolja, obiskovanju domovine, spremljanju dogajanja v domovini, v želji po pokopu v domovini, razmišljanju o vrnitvi in podobnem. Seznam bi lahko bil neskončno dolg. Odnos do domovine se ni vselej izrazil v obliki prijetnih in nostalgичnih spominov z željo po vrnitvi ali ohranjanju vezi z njo. Nekateri so boleče spomine v navezavi na domovino kompenzirali s pozabo nanjo, tudi z nezaupanjem in sumničanjem vsega, kar jim je domovina predstavljala. Nekateri so se vsaj navzven odrekli svojim koreninam in se zaradi psihološkega pritiska drugačnosti povsem asimilirali v družbi priselitve. Nobena od omenjenih plati seveda ni dokončna, igra življenja utegne nekoga pripraviti do tega, da se odloči poiskati in raziskati svoje korenine, medtem ko bo kdo drug slovenske elemente svoje identitete morda zlagoma opuščal.

Običajna in utečena perspektiva pisanja zgodovine diaspore, v kateri je osrednji fokus raziskovanja običajno postavljen v nacionalni okvir, skuša v tem prispevku pokazati na spremenljivost, fluidnost identitete, ki je ni mogoče dokončno ne zreducirati ne zakoličiti na geografski izvor ali na materin jezik. Prav nasprotno, opozoriti skuša na številne transnacionalne vezi, ki so v kulturno tako pestrem okolju, kot je Kanada, pravzaprav razumljive, če že ne samoumevne. Medosebnih razmerij v diaspori še zdaleč ne tvorijo samo etnične vezi.

Literatura

- Brubaker, Rogers, *Ethnicity Without Groups* (Cambridge/London 2006).
- Bumsted, J. M., *A History of the Canadian Peoples* (Toronto 2007).
- Drnovšek, Marjan, Izseljenci in Kolodvorska ulica v Ljubljani, »Homo sum ...«. *Ivan Hribar in njegova Ljubljana* (Ljubljana 1997) 193–203.
- Drnovšek, Marjan, *Izseljevanje, »rakrana« slovenskega naroda. Od misijonarja Friderika Barage do migracijske politike države Slovenije* (Ljubljana 2010).
- Gantar Godina, Irena, Overview of the migration of Slavs from Habsburg Monarchy to Canada – up to 1918, »Once a jolly swagman —« (Turku 2001) 68–80.
- Genorio, Rado, *Slovenci v Kanadi* (Ljubljana 1989).
- Glušič, Helga in Žitnik, Janja (ur.), *Slovenska izseljenska književnost 1, 2, 3* (Ljubljana 1999).
- Hoerder, Dirk, *Creating Societies. Immigrant Lives in Canada* (Montreal/Kingston 1999).
- Kalc, Aleksej, *Poti in usode. Selitvene izkušnje ljudi iz zahodne meje* (Koper 2002).
- Kocjančič, Cvetka, Združevanje kanadskih Slovencev, *Dve domovini / Two Homelands* 9 (1998) 149–160.

- Kocjančič, Cvetka, Slovenes in Canada, *Encyclopedia of Canada's People* (Toronto 1999) 1179–1186.
- Le Bras, Hervé, *Kri in Gruda. Pregled teorij migracij v XX. Stoletju* (Ljubljana 2003).
- Milharčič-Hladnik, Mirjam, Kalc, Aleksej in Žitnik Serafin, Janja, *Doba velikih migracij na Slovenskem* (Ljubljana 2021).
- Savez Kanadskih Hrvata, Srba i Slovenaca, Help to the Soviet Union from Croatians, Serbians, *Slovenians of Canada* (Toronto 1942).
- Strle, Urška, *Kanadskim sanjam naproti – K zgodovini migracij Slovencev* (Ljubljana, 2025)
- Strle, Urška, Odnos slovenskih izseljencev v Kanadi do domovine po drugi svetovni vojni, *Dve domovini / Two Homelands* 26 (2007) 117–141.
- Švent, Rozina, *Slovenski begunci v Avstriji* (Ljubljana 2007).
- Trebše-Štolfa, Milica, Nastanek Vzajemne podporne zveze »Bled« in njenih odsekov 1933–1993. *Slovenski izseljenski koledar* (1994) 155–158.
- Urbancic, Anne, Crossed Identities: Italo-Slovenes and the Friulians, *An Italian Region in Canada. The Case of Friuli–Venezia Giulia* (Toronto 1998) 19–33.
- Vintar, Janez, *Od lipe do javorja. Selitev Slovencev v Kanado in naselbina v Ontariu v obdobju 1920–1933* (Toronto 2005).
- Woodsworth, James Shaver, *Strangers within Our Gates or Coming Canadians* (Toronto 1909).